

Vavrinecz András-életútinterjú

Készítette: Papp Máté

A beszélgetés helyszíne és időpontja: Budapest, 2018. október
Szerkesztett, kiegészített, tömörített, lábjegyzetelt változat.

Papp Máté:

Milyen gyökerekkel rendelkezel a zene szempontjából?

Vavrinecz András:

Szüleim részéről mindkét oldalról zenész felmenőkkel rendelkezem. Édesanyám énektanár, édesapám pedig zeneszerző és karmester volt. Sokakat lehetne még említeni, de talán a leghíresebb, apai dédapám Vavrinecz Mór,¹ aki 1886-tól haláláig, 1913-ig, körülbelül egy emberöltőnyi időt a Mátyás-templom karnagy-zeneszerzőjeként dolgozott. De már az ő felmenői között is találunk zenészeket.

Papp Máté:

Dédapádról mit tudsz, mit mesélt róla édesapád?

Vavrinecz András:

Gondolom, hogy ez ma is így működik, de a régi világban is úgy volt, hogy a kisgyerekek leginkább a nagyszüleikkel együtt töltik el az idejük jó részét, ennek megfelelően én is a nagyapától és a nagymamától – akik egyébként a család „mesélői” voltak – tudok róla legtöbbet. Nagyapám az 1920-as évek táján kezdett el készíteni egy családfát a Vavrinecz-családról, amelyet csak az 1940-es években fejezett be. Ő is mérnökember volt – egyébként a családomban, általában aki nem zenész volt, az többnyire mérnöki pályán dolgozott – szóval meglehetősen nagy precizitással dolgozott. A németországi szudétanémet² felmenőinket, úgy kutatta fel, hogy német nyelven levelezett az ottani falusi plébánosokkal. A második világháború vége felé a nagyapám gyűjtéseinek jó harmadrésze az orosz katonák „áldásos tevékenységének” köszönhetően megsemmisült, miután a család több részletben nyugatra menekült. Sajnos otthagyták a kaposvári házukban ezeket az anyagokat, s visszatérésükkor már fel volt forgatva a lakás, nem volt meg minden. Nagyapám idejének és a megtakarításainak – cukorvegyészeti tárgyú cseh publikációinak a honoráriumát például – nagy részét is erre a családfakutatásra költötte. A legidősebb nagynéném, Ági néni volt még, aki a családi történeteket fejben tartotta, gyűjtögette.

Papp Máté:

Hogyan került a családotd Budapestre?

Vavrinecz András:

A Bach-korszakba kell ehhez visszamennünk, amikor a Habsburgok igyekeztek elnémetesíteni mindent, amit csak lehetett. A család egy kicsit túlnépesedett, és Bilinben³ már tizenhatan voltak testvérek, ezért három fiú eljött az akkori Magyarországra szerencsét próbálni, akik a vasútnál helyezkedtek el. Akkor még nem létezett a Magyar Államvasutak; csak kisebb, helyi illetékességű vonatvonalak. Közvetlen felmenőm, úkapám, Vavrinecz Ignác, Cegléden helyezkedett el, a Budapest-Szolnok vonal belső főellenőreként. Az ő fia,

¹ Vavrinecz Mór (1858–1913) zeneszerző, a Mátyás-templom egykori karnagya.

² Szudétavidéknek nevezzük Csehország egykori határvidékeit, mely eredetileg német lakosságú volt, s ahonnan körülbelül három millió németet telepítettek ki. Vavrinecz András Csehország észak-nyugati részének húsz-harminc kilométeres sávját érte itt rajta.

³ Bilin szudéta bányaváros.

dédapám, Vavrincez Mór a ceglédi vasútállomáson született. A másik két testvér közül az egyik Erdélybe ment, és a leszármazottjai vándorcirkuszosok lettek, főleg Csongrád megyében. (Nem magyarosították a nevüket). A harmadik fiú, aki kicsit később jött el Bilinből, szintén a vasútnál helyezkedett el.

Vavrincez Ignác a Magyar Államvasutak megalapításakor belső főellenőr lett, ennek megfelelően a Dohány utcában kapott egy óriási, négyszobás lakást, ahol a fiatalok, illetve az egész család rendszeresen összejárt és voltak vasárnapi zenélések, folytatva a régi családi hagyományt még Bilinből, ahol a családnak egy hatalmas nagy háza volt, az emeleten egy zeneszoba is volt két zongorával. Ott állítólag olykor még kisebb operák is felelődtak.

Vavrincez Mór eredetileg nem zenésznék készült már Pesten tanult hegedülni egy Berger Károly⁴ nevű hegedűstől, majd önképzéssel lett zenész. Ez is afféle családi hagyomány, hogy senki se az lesz általában, amire készült eredetileg, vagy amire a szülei presszionálták (nevet). Először Budán tanított egy zeneiskolában, aztán 1886-ban megpályázta a Mátyás-templomi karnagy székét, amit meg is nyert.

Papp Máté:

Ez akkoriban magas posztnak számított?

Vavrincez András:

Igen, abszolút, akkoriban ez volt a koronázó templom, szolgálati lakást kaptak a Várban. Sajnos fiatal korában, ötvenöt évesen már meghalt. Nemcsak egyházi zeneszerző és karnagy volt, hanem világi műveket is írt. Magyar nyelvterületen kívül, például Prágában is felcsendültek az alkotásai. Az egyházi műveinek némelyikét, főleg karácsony után, a mai napig olykor előveszik ünnepélyesebb alkalmakon.

Papp Máté:

Hova került a hagyatéka?

Vavrincez András:

Az egyházi művei most a Mátyás-templomban, a világiak pedig az Országos Széchenyi Könyvtárban vannak. A Mátyás templom karzatán van egy emléktáblája. Bogisich Mihály⁵ volt a templom korábbi karnagya, aki a magyar egyházzene megújítója volt, s az ő munkáját dédapám folytatta. Göblyös Péter írt a *Magyar Egyházzene* folyóiratba⁶ a dédapámról, ő elsősorban az egyházzenei tevékenységével foglalkozott.

Papp Máté:

Vavrincez Mór mennyit és miket komponált?

Vavrincez András:

Nem tudom, mert a nagyapám leadta a hagyatékot az OSzK-ba. Dalokat – akkor népszerű szerzőkét – is megzenésített. Néha mi is szoktuk játszani családi alkalmakon. Még

⁴ Berger Károly aradi hegedűművész.

⁵ Bogisich Mihály (1858–1913) római katolikus. pap, zeneszerző, zenei író. 1882–1898 között a Mátyás templom plébánosa. 1896-ban pristina c. püspök, 1901-ben preláus. 1880-tól történelmi munkássága elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1897-ben megalapította az Országos Magyar Cecília Egyesületet (OMCE), melynek első elnöke lett. Egyházi zeneműveket, zenetörténelmi dolgozatokat, imakönyveket írt.

⁶ Vö. Göblyös Péter: *Vavrincez Mór zeneszerző, a Mátyás templom egykori karnagya (1858–1913) halálának 100. évfordulóján*, Magyar Egyházzene, XX (2012/2013), 371–390, <http://egyhazzene.hu/wp-content/uploads/2013/10/371-390-G%C3%B6bly%C3%B6s-P%C3%A9ter.pdf> (Letöltés ideje: 2018. november 07.)

annyit mindenképpen elmondanék róla, hogy a *Pesti Napló* zenekritikusa is volt, mielőtt karnagy lett volna. A felesége, Olsvai-Farkas Ilona pedig operaénekesnő volt. Jól együtt tudtak működni, nagyon sok Vavrinecz Mór-művet énekelt, sőt maradtak olyan partitúrák (nem az eredeti kéziratok, hanem másolatok), ahol a német szöveg alá ő írogatta be pirossal a magyar szöveget. Amikor megszülettek a gyerekek, hárman, köztük a nagypapám, akkor már nem sokat énekelt, nem volt rá ideje. Jó negyven évvel élte túl a férjét.

Papp Máté:

Dédnagyapád miért halt meg olyan fiatalon?

Vavrinecz András:

Sokat pipázott, torokrák vitte el, ő is munkamániás volt, mint annyi mindenki más a családból...

Papp Máté:

A közvetlen felmenőid körében is zenei közeg vett körbe. A családban hogy osztottátok fel a szerepköröket?

Vavrinecz András:

Elég erős egyéniség volt mindenki a családban, úgyhogy voltak súrlódások, amelyek inkább csak akkor enyhültek, amikor elkerültem Miskolcra.

Papp Máté:

Ki állt hozzád közelebb a szüleid közül?

Vavrinecz András:

Inkább az édesanyám, hiszen éjjel-nappal együtt voltunk. Nemcsak zenei-, hanem gyakorlati dolgokra is megtanított.

Papp Máté:

Édesapádról mesélj még, kérlek!

Vavrinecz András:

Amikor befejezte a Zeneakadémiát, először Győrben dolgozott egy évig, és volt, hogy oda engem és a testvéreimet is elvitt magával koncertre. Későbbiekben, amikor néptáncgyüttesek zenekarainál dolgozott, például majálisokon, elvitt minket fellépésekre ide-oda. 1960-ban nyerte a BM (Belügyminisztérium) Szimfonikus Zenekar⁷ karmesteri pozícióját, és azt sokáig csinálta, tizennégy éven keresztül. Az álma mindig a karmesterkedés volt, és sokat is tett ezért, hogy komolyabb helyre bekerüljön, de ez sajnos soha sem sikerült neki. Miután a Budapest Táncgyüttes zenei vezetője lett és ráállt a népzenei vonalra, teljesen kikerülve a komolyzenei körökből, sok amatőr zenekar vezetője is volt, írt nekik darabokat, rengeteget utazott.

Papp Máté:

Volt honnan venni a mintát.

Vavrinecz András:

Én korántsem dolgoztam annyit, mint ő.

⁷ BM (Belügyminisztérium) Szimfonikus Zenekar.

Papp Máté:

Közben persze komponált, gondolom.

Vavrinecz András:

Igen, írt hangszeres darabokat is, de írt színpadi kísérőzenéket is... Nem tudom felsorolni, de benne vannak abban a táblázatban, amit összeállítottam a munkáiról. Amikor már nyugdíjba ment, akkor kapcsolt rá, több ideje volt komponálni, írt egy Somogyról szóló oratóriumot például, amit Kaposváron mutattak be 1993-ban, egyet Don Boscóról,⁸ amit a pesti Ferences templomban mutattak be, illetve írt Gizelláról⁹ is, amit Esztergomban mutattak be, és aminek a szövegkönyvét egy passauai szerzetes írta.

Papp Máté:

Ő is vezényelte is őket?

Vavrinecz András:

Nem ezeket nem, csak a betanításban volt szerepe.

Papp Máté:

Édesanyád szintén énektanár, emellett hat lánytestvéred van, akitől szintén nem idegen a zene.

Vavrinecz András:

A második nővérem születése után anyukám már nem ment vissza dolgozni, hanem háztartásbeli lett, mert egyszerűen nem győzte a sok gyerek mellett. Amikor hatan lettünk, már háztartási alkalmazottakat is kellett fogadni, egészen addig, amíg a nagyobbak nem tudtak a kisebbekre vigyázni. Anyukám jó ideig nem dolgozott tehát, de nagy energiákat fektetett a zenei nevelésünkbe, eljártunk például édesapám koncertjeire, és egész kiskorunktól kezdve mindannyian tanultunk zenét.

Papp Máté:

Gondolom, hogy elég nagy tumultus alakulhatott ki időként a zongora körül.

Vavrinecz András:

Hát igen, képzelheted... részben emiatt is választottam a hegedűt. Igaz, én is szívesen zongoráztam volna, de egyszerűen nem értem hozzá. Éva húgom választotta a csellót, aztán a nagybőgőnél kötött ki, Csilla húgom fuvolázott, aztán végül nem lett fuvolista. Harmadikos koromban, amikor már tudtam közlekedni egyedül is – akkoriban Rákospataknál, az Erzsébet királyné úton laktunk, s akkor már járt a Bosnyák tér fele közlekedő 62-es villamos –, anyukám átíratott a Hunyadiba¹⁰ ének-zene tagozatra. Itt gyorsultak fel az események: minden nap volt énekóránk, és nagyon jó tanáraink voltak; Mona néni,¹¹ Sebestyén Márta édesanyja és Helga néni,¹² aki a Kodály-módszer népszerűsítése miatt sokat utazott külföldre. Néptáncot is tanultunk, egy idősebb vénkisasszonytól, a két testnevelésóra egyikében, de az akkor nem nagyon fogott meg, csak tessék-lássék csináltam, és hát az sem nagyon motivált, hogy hat fiúra huszonhárom lány jutott...(Nevet.)

⁸ Bosco Szent János (1815–1888) olasz katolikus pap, a Szalézi Társaság férfi szerzetesrend megalapítója.

⁹ Gizella magyar királyné, Szent István felesége.

¹⁰ Hunyadi János Ének-zenei, Nyelvi Általános Iskola, melyet Kodály Zoltán avatott fel.

¹¹ Sebestyén Farkas Ilona (1934) középiskolai énektanár, karvezető, zenepedagógus, Kodály Zoltán egykori tanítványa, Sebestyén Márta népdalénekes édesanyja.

¹² Szabó Helga (1933–2011) Kodály Zoltán tanítványa, karvezető pedagógus, a Kodály-módszer népszerűsítője

Akkoriban még nem nagyon akartam zenész lenni, a földrajz, a kémia érdekelt nagyon, indultam iskolai versenyeken is. Amikor hetedikes voltam a hegedűtanárom már nem nagyon tudott mit kitalálni, és osztálytársaimból verbuvált egy kamarazenekart, akikkel indultunk az akkori Úttörő Kulturális seregszemplén, és eljutottunk a kerületi válogató szintig, aztán tovább nem, mindenesetre az akkor nagy lökést adott. Később dőlt el, hogy az I. István Gimnáziumba megyek majd fizika-kémia tagozatra, ott megint gyakorolni kellett, mert bekerültem az ottani zenekarba, ami kezdetben elég kemény volt. Egy héten két próbánk volt, és a fellépések általában szombatra estek.

Papp Máté:

Záborszky József¹³ vezette az István Gimnázium zenekarát. Róla milyen emlékeket őrzöl?

Vavrincz András:

Most így visszatekintve minden elismerésem az övé, nagyon jó pedagógusnak tartom, jól összetartotta a csapatot, sokan kerültek hivatásos zenei pályára a keze alól, sőt az akkoriban induló táncházmozgalom zenekaraiban is nagyon sok „istvános” zenész volt. Szakmailag nekünk akkor éppen megfelelt, ahogyan vezette a zenekart, végigjártszottuk a zeneirodalom klasszikusait, csak a modernebb művek közvetítésében volt csak gyengébb.

Papp Máté:

Milyen volt úgy általában ez a középiskolai időszak?

Vavrincz András:

Nagyon sűrű volt... a zenekar, a tanulás, a család mellett nem is nagyon jutott idő másra. Nagyon jó tanáraink voltak. Külön kiemelném a fizika- és kémiatanárainkat. A kémiatanárral rögtön az első pillanatban konfliktusba kerültem, mert a beiratkozáskor a zárás előtt tíz perccel érkeztem oda, ami ő eléggé zokon vett, de aztán valahogy elsimult a dolog. Az osztályfőnökünk, akit zseboroszlánnak becéztünk, földrajz-történelem tanár volt. Neki is sokat köszönhetünk.

Papp Máté:

Honnan kapta a nevét?

Vavrincz András:

Elég energikus alacsony sötét hajú férfi volt... szerettük. Érettségi után is gyakran összejártunk vele. Fantasztikus volt még a rajztanár, aki nagyon jó művészettörténet órákat tartott. Akkoriban kezdtem el a szenvedélyes könyvgyűjtést, művészeti tárgyú könyveket is vettem. Ezt a szokásomat azóta már abbahagytam, mert nincs elég hely sem hozzá, mert nagyon meg is drágultak a könyvek. Az orosz nyelv volt még érdekes: négy év alatt volt vagy nyolc orosz tanárunk, a vége felé jött egy frissen végzett fiatal tanárnő, aki viszont megszeretett minket. Nálam látta, hogy nem fog elérni semmit, mert kimaradt gyakorlatilag három év. Majdnem sírba vittem, amikor egy barátommal bejelentettem neki, hogy Moszkvába akarunk menni, geológia-olajmérnök szakra, persze nem lett belőle semmi, de ki akartuk próbálni milyen ott a felvételi.

¹³ Záborszky József (1918–2015) zeneszerző, karmester, pedagógus. 1945 és 1954 között a Vámigazgatóság ének- és zenekarának vezetője. 1962-ig ének-zenét tanított a budapesti I. István Gimnáziumban 1954-ben létrehozta az István Gimnázium szimfonikus zenekarát, melynek alapító karmestere, majd zeneigazgatója lett.

Papp Máté:

Nem gondoltál soha arra, hogy Németországba vagy nyugatra menj?

Vavrinecz András:

De gondoltam, felmerült bennem, de nem lehetett, maximum egy hónapra lehetett elmenni, külön engedéllyel. 1971-ben vezették be a piros útlevelet, ami csak szocialista országokba volt jó. Már az is nagy dolog volt, és külön katonai engedélyt kellett kérni hozzá, hogy Erdélybe ki tudjak menni érettségi után.

Papp Máté:

A katonaságtól is a zene mentett meg.

Vavrinecz András:

Valahogy nem kíváncsi voltam én oda. Akkoriban, amikor be kellett volna vonulni már a miskolci Avas együttesben¹⁴ zenélgettem, és azzal a feltétellel tették félre a kartonomat, hogy átjelentkezek oda. Nyugodtan utazhattam tovább, nem vittek el.

Papp Máté:

Pedig a katonaságban lett volna néhány jó sztori.

Vavrinecz András:

Így is sokat jártam laktanyákba, mert a barátaimat rendszeresen látogattam.

Papp Máté:

Huba¹⁵ zenekarvezetése mennyire volt intenzív?

Vavrinecz András:

Elég intenzív volt, a táncosok is kapaszkodtak rendszeren, sok fellépés volt. Főleg Miskolcon és környékén léptünk fel, de néha voltak közeli településekre is eljutottunk. Az akkori életem szintén annyira elfoglalt volt, hogy egy darabig vezettem naplót például a táncházzenélésről, de a vége felé ott sem, mert akkorra már annyira sűrű volt.

Papp Máté:

Hogyan kerültél bányamérnök szakra?

Vavrinecz András:

Gimnázium utolsó évében kijött hozzánk családlátogatásra a Zseboroszlán, és felém szegezte a kérdést, hogy mi akarok lenni. Akkor nagy nehezen kiizzadtuk hárman édesanyám segítségével, hogy a geológia érdekel. A budapesti geológia szakra nem volt elég pontom, de a miskolci képzésre se vettek fel elsőre. Fellebbeztünk, és mire hazaértem szeptember 1-jén, az utolsó istvános koncertem után, akkor derült ki, hogy nem geológusnak vettek fel, hanem bányamérnöknek. A második évi szigorlatok után átvettek volna geológusnak, de pont akkor volt dékánváltás, és sem a leköszönő, sem az új dékán nem engedélyezte a szakváltást bányaművelésről geológus szakra.

¹⁴ Az Avas Néptáncegyüttes 1951-ben alakult a Szakszervezetek Megyei Kultúrotthonában SZMT Táncegyüttes néven. Magas színvonalú munkájával és sikereivel az országos táncmozgalom egyik kiemelkedő és Borsod Abaúj Zemplén megye területén meghatározó tényezővé vált.

¹⁵ Stoller Antal (1944) Bánffy Miklós- díjas koreográfus.

Papp Máté:

Felkavart ez az ügy?

Vavrinecz András:

Nagyon zavart ez az igazságtalanság – és azóta is minduntalan sok konfliktusom származik az igazságérzetemből –, de nem lehetett mit csinálni.

Papp Máté:

A családot figyelték egyébként?

Vavrinecz András:

Nyilván, de nem nagyon kértük ki a papírokat. Miskolcon már figyelték, és tudom is, hogy mik voltak ott, akkor még érdekesnek tűnt, de ma már nem nagyon érdekel ez az egész.

Papp Máté:

Három évet dolgoztál bányamérnöként.

Vavrinecz András:

1977 tavaszán megjelentek a dékáni hivatal hirdetőtábláján az állásajánlatok. Nekem egyik se tetszett, úgyhogy kértem magamnak egy ösztöndíjat egy cementgyárba, amit meg is kaptam. Már július elsejével dolgoztatni akartak, amit én nem akartam, mert menni akartam gyűjteni. Három műszakba akartak beosztani, ami ellen szintén kézzel-lábbal tiltakoztam, mert amellet semmi mást nem lehetett volna csinálni, szóval ez alól kibújtam. Voltunk kőbányában, agyagbányában, cementgyárban.

Papp Máté:

Konkrétan mit kellett ott csinálni?

Vavrinecz András:

Legelső időben irodába kellett bejárni, nagyon rendes főnököm volt. Nemrégiben találtuk meg egymást a Facebookon, és kérdezte is tőlem, hogy „Bandi, hogy megy a zenélés?”. Egy idő után mindenki belátta, hogy nekem inkább zenével kéne foglalkozni.

Papp Máté:

Közben a magánéleted is alakult.

Vavrinecz András:

Igen, ott Miskolcon ismerkedtem meg a feleségemmel, akit táncházban tanított szintén, együtt jártunk fel táncháztanfolyamra Budapestre. Egy darabig még Miskolcon éltünk aztán Budapestre kerülve össze is házasodtunk. Az első budapesti időben még a szüleimmel laktunk, ami elég nehéz volt, mert kezdtek születni a gyerekek. Végül a lakásban anyukám segített, bement a zuglói tanácselnökhöz, és előadta a problémát, hogy gyarapodik a család, de nem férünk már el a lakásban. Végül egyetlen lakást kaptunk, ami a legkisebb húgomé lett, szóval végül is hitelt kellett felvennem, hogy legyen egy lakásunk Pesterzsébeten.

Papp Máté:

A te gyerekeid hogyan vitték, viszik tovább a zenei vonalat?

Vavrinecz András:

Nálunk is mindenki zenélt. A nagyobbik lányomat Kőbányára¹⁶ járattuk hegedűtanárhoz, de az volt a probléma, hogy az Pesterzsébetről messze volt, egy órányi utazásra. Nagyon nehéz volt megoldani az utaztatást: részben feleségem, részben anyósom intézte. Aztán a Rózsadombra hordtuk zeneórákra, de egyszer eltévedt, és órákat metrózott össze-vissza a városban, és ezután a hegedűtanulás valahogy abbamaradt. A kisebbik lányom fuvolázni tanult, de a fuvolatanárral voltak gondok. A másik kapcsolatból született nagyobbik fiam eléggé fogékony volt, már egész kiskorában vágódeszkával imitálta a hegedülést. A Molnár utcai gyerektáncházban Halmos Béla¹⁷ lábához ült, és ott már kapott egy kis gyerekhegedűt is, azóta már ő is sok helyen zenél. Ő is Kőbányára járt, aztán átkerült a Szent István Zeneiskolába. A legkisebb fiam is az Istvánban van már, cimbalmozni tanult, legutóbb pedig a basszusgítár felé kacsintgatott... nem tudjuk mi lesz, majd kialakul.

Papp Máté:

A táncházmozgalom mit jelentett számotokra a hetvenes években?

Vavrinecz András:

Hát ez egy érdekes dolog. A pesti értelmiség köreiből jelen volt ez az odafigyelés a népművészet felé. Mivel Miskolcon voltam 1972-től, részben kimaradtam ebből. Inkább azt mondanám el, hogy melyek voltak azok az élmények és tapasztalatok, amelyek erre fele tolta. Mint már említettem, sok lánytestvérem volt, nemcsak zenei nevelést kaptunk annak idején, hanem táncost is. Még úgynevezett művészi tornára is jártam, azzal is próbálkozott anyukám, de egy hónap alatt sikerült lebeszélnem őt arról, hogy én járjak, viszont a lánytestvéreim folytatták, olyannyira, hogy később hárman balettoztak is Zuglóban a zuglói Danuvia Művelődési Házban. Amikor kezdtek ők is cseperedni, ketten elmentek a budapesti Vasas Táncgyűttesbe¹⁸ néptáncra, a legkisebbik húgom pedig évekkal később, amikor már ő is elég nagy volt, a Nemzetiségi Táncgyűtteshez ment, tehát volt a családban egy ilyen néptáncos vonal, másrészt édesapám is gyakran elvitt néptáncos előadásokra, mert ő dolgozott ilyen együtteseknél, tehát már láttam ilyet, de annyira nem fogott meg akkor.

Papp Máté:

A gyűjtéshez hogyan kerültél közel? Az már egy teljesen más szintje a népi kultúra iránti érdeklődésnek.

Vavrinecz András:

Nemcsak hogy más szintje, más lelkiállapot, viselkedés is kell hozzá. De azt kell, hogy mondjam, ebbe is beleszülettem. Az apai nagybátyám, Olsvai Imre, ő elsősorban a Dunántúlon gyűjtött, azon belül is főleg Somogy megyében. Egyszer ott nyaraltam a nagynénémnél Igalban – hét-nyolc éves lehettem akkor – és elvitt magával gyűjteni.

¹⁶ Ma: Kroó György Zene- és Képzőművészeti Iskola.

¹⁷ Halmos Béla (1946–2013) Széchenyi-díjas népzeneész, népzenekutató, hegedűtanár. A magyarországi hangszeres népzenei és táncmozgalom egyik elindítója, a Sebő együttes egyik alapító tagja, 1990-től a Kalamajka zenekar primása.

¹⁸ Vasas Művészegyüttes.

Papp Máté:

Hogyan történt ez pontosan?

Vavrinecz András:

Elvittek autóval Igalból egy nem messze lévő Somogyacsa nevű faluba. Nem volt még villany se a faluban... Emlékszem, hogy a régi Volgának az akkumulátorából vezettek be egy kábelt a konyhába a magnóhoz és a mikrofonba, abba énekelt egy néni. Aztán egy idő után meguntam, és kimentem az udvarba a tyúkokat hajkurászni...(nevet) De az biztos, hogy hallottam, éreztem, hogy mi folyik ott.

Papp Máté:

Nagybátyád hogyan kezdett el gyűjteni?

Vavrinecz András:

Gyerekkorában kezdte ő is. Egy barátjával végigjárták Somogy megyét, és végiggyűjtötték. A gyűjtést egy füzetbe jegyezték fel. Korábban Kaposváron a tanárainak köszönhetően már énekelt Bartók- és Kodály-műveket, illetve népdalfeldolgozásokat. Aztán felvételizett a Zeneakadémiára a népzene kutató szakra, odaadta Kodálynak a füzetet, amelyet csak félévi vizsgán kapott vissza, kijavítva. Ma is megvan, ereklyeként őrizzük.

Papp Máté:

Milyen benyomások, élmények vittek még a népi kultúra felé?

Vavrinecz András:

Gyerekkorunktól kezdve, ha jól emlékszem már négyéves koromtól fogva mindig vidéken nyaraltunk, a Mátrában (Mátraszentimre, Mátraszentlászló, Mátraszentistván) meg Igalban, ahol édesapám nővére, Ági néni élt. Igalban volt tanítónő, mindenkit ő tanított, egybevont osztályokat is. Amikor egyszer elvitt az iskolába, amikor énekeltem, nem szólt rám. Mivel neki nem voltak gyerekei, tejbén-vajban fűrésztött minket. Később időnként az akkor még falusias Balaton-parton is jártunk, ahol sátraztunk és sokat kirándultunk. Anyai oldalról Mogyoródon voltak rokonaim. Szóval teljesen ismert volt számunkra a tehénfejéstől kezdve a vízfordásig minden. Jól meg lehetett ismerni a falusi életet, a Mátrában állatok is voltak, liba, kacska, disznó, lúd, minden... Ezen kívül elég sok népdalt tanultunk az általános iskolában, és kórusba is jártam. Sokat köszönhetek a Mona néninek meg a Helga néninek. Amikor az István Gimnáziumba¹⁹ jártam, ott is előfordult, hogy az öreg Záborszky²⁰ elkezdett velünk népdalokat énekelni, de ez nem egy külön program volt, ez számunkra természetes dolog volt.

Papp Máté:

Kanyarodjunk vissza a gyűjtés témájára.

Vavrinecz András:

A somogyacsai benyomások után volt egy kis szünet a gyűjtés szempontjából, bár akkor is értek ilyen irányú benyomások. Két húgom járt a Képzőművészeti Gimnáziumba.²¹

¹⁹ Ma: Szent István Gimnázium (Budapest, Zuglói). Az 1902-ben alapított gimnázium erőssége a természettudományi tárgyak oktatása, mindemellett nagy figyelmet szentelnek a humántárgyaknak is.

²⁰ Záborszky József (1918–2015) zeneszerző, karmester, pedagógus. 1945 és 1954 között a Vámigazgatóság ének- és zenekarának vezetője. 1962-ig ének-zenét tanított a budapesti I. István Gimnáziumban 1954-ben létrehozta az István Gimnázium szimfonikus zenekarát, melynek alapító karmestere majd zeneigazgatója lett.

²¹ Ma: Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola és Kollégium. Az iskola 1973-tól a Magyar Képzőművészeti Főiskola gyakorlóiskolája.

Volt nekik egy festőművész tanárunk, Újvári Lajos²². Olyan bácsi volt, aki rengeteget járt Erdélybe, és csinált néprajzi gyűjtéseket is. Volt, hogy felmentem hozzá, a Móricz Zsigmond körtéri műteremlakásába. Ő mesélte, hogy úgy csinálta, hogy nyáron amint lehetett, kiment Párizsba, körülbelül egy hónapra, aztán ment Gyimesbe akklimatizálódni, hogy aztán el tudja viselni Budapestet.

Érettségi után egy barátommal, a most fizikatanárként dolgozó Tihanyi Tiborral kimentünk Erdélybe, Újvári Lajos bácsi segítségével, útmutatásával, aki címekeket, kontaktokat adott. 1972 nyarán Nagyszeben–Brassó–Csíkszereda–Szent Anna-tó–Gyergyó–Gyilkos-tó–Marosvásárhely–Kolozsvár útvonalon utaztuk körbe Erdélyt. Aztán kimentünk Kalotaszegre, Magyarvistára, ahol megnéztük a templomot, a házakat, és ahol ittunk bivalytejet is, hát azt többet nem fogok (nevet)! Nagyon jó körülmények voltak Erdélyben akkor jobbak, mint itt. Olcsóbban lehetett utazni, enni is, továbbá nagyon megérintett az emberek kedvessége, a táj... Erdély egy csoda, azóta is.

Papp Máté:

Ezen a 1972-es első erdélyi utadon gyűjtöttél valamit? Hogyan, milyen körülmények között ismerkedtél meg Kallós Zoltánnal?

Vavrincez András:

Nem, első utamon, még csak úgy mond érdeklődő „turista” voltam... Kallóssal²³ már első erdélyi utamon megismerkedtünk, tudtam is, hogy ő kicsoda. Utolsó Gyimesben töltött napunkon házigazdáinknál megjelent egy több fős értelmiségi társaság, nem tudom pontosan kik, köztük volt Kallós. Ők elvileg mentek tovább, mi pedig jöttünk vissza Budapestre a Gyimesből, Csíkszeredából. Másnap, reggel hatkor a Kolozsvárról Budapestre tartó vonaton – mondanom sem kell, nagyon jó volt (nevet) – szereztem az első élményeim a román vasútról: ugyanis adtak helyjegyet, de hely meg nem volt a vonaton, állnunk kellett Pestig. Ahogy fölszállok, látom, hogy a vonatfolyosón ott áll a Kallós Zoltán! Miután bemutatkoztam neki, sok mindenről mesélt: majdnem teljes egészében végigbeszélgettük az utat. Említette persze, hogy ismeri a nagybátyámat, Olsvai Imrét,²⁴ és kaptam egy könyvet is tőle – Beke György *Magunk keresése* című könyvét²⁵ –, amiben szerepelt egy vele készített hosszú riport. Mondta azt is, hogy igazul, hogy egyáltalán átengedik-e a határon, mert az idáig mindig leszedték a vonatról, amikor Magyarországra való kijutással próbálkozott. Abban reménykedett, hogy mivel ez alkalommal a Helikon Kiadó hívta meg, sikerülni fog az átjutás, és valóban, át is engedték. A Nyugatiba érve elbúcsúztunk. A peronon két kékfestőinges fiatal „valami furcsa” zenét muzsikált: mint utólag kiderült, Sebő Ferenc²⁶ és Halmos Béla voltak azok. Emlékszem, hogy a fogadóbizottságban ott volt még a Helikon Kiadó akkori vezetője és

²² Újvári Lajos (1925–2006) festőművész, képzőművészeti tanár. Tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán végezte 1961-ben. Mesterei Szőnyi István és Pór Bertalan voltak. A budapesti Képzőművészeti Gimnáziumban 1952-től dolgozott rajztanárként.

²³ Kallós Zoltán (1926–2018) Kossuth-nagydíjas néprajzkutató, népzenekutató, népzene gyűjtő. Az erdélyi és magyarországi táncművelés egyik már életében legendává vált főalakja, több mint tizenötezer dallam lejegyzője. Először szülőföldjén a Mezőségben, majd egész Erdély szerte kiterjedt néprajzi-népzenei gyűjtőmunkát végzett. 1992-ben alapította meg az azóta is zenei-szellemi központként működő Kallós Zoltán Alapítványt szülőfalujában, a mezőségi Válaszúton, azzal a céllal, hogy felnövekvő generációknak „visszatartsa” saját kultúrájukat.

²⁴ Olsvai (szül. Vavrincez) Imre (1932–2014) zeneszerző, népzenekutató. A Néprajzi Múzeum Népművészeti Intézetének Néprajzi Osztályának, valamint az MTA Népzenekutató Csoportjának külső (1951), majd belső munkatársaként (1957–) dolgozott. Rendszertani kutatásainak egyik fő témája a magyar népzene ősrétegeinek variáns-vizsgálata volt.

²⁵ Beke György: *Magunk keresése* (Riportok, esszék), Kriterion Kiadó, 1972.

²⁶ Sebő Ferenc (1947) a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas énekes, gitáros, tekerőlantos, dalszerző, népzenekutató és építészmérnök, a hazai hangszeres népzenei és táncművelés egyik elindítója, a Sebő együttes vezetője.

a kiadó néhány munkatársa is. Úgy tudom, Kallós Budapesten, akkor, 1972-ben körülbelül csak egy hónapot töltött el, úgy tudom, újra csak a nyolcvanas években engedték ki legközelebb.

Papp Máté:

Kallós akkoriban, 1972-ben már végzett szűkebb pátriájában, a Mezőségben, a gyűjtéssel?

Vavrincez András:

Válaszúttal, a szülőfalujával kezdte, aztán egész életében gyűjtött a Mezőségben, egészen haláláig. Mindent, amit lehetett felgyűjtött abban a térségben. Aztán következett Kalotaszeg, más mezőségi falvak, majd Moldva.

Papp Máté:

Úgy tudom, hogy tudatosan azokra a régiókra összpontosított, amit Bartók és Kodály elhanyagoltak, vagy ahova nem jutottak el.

Vavrincez András:

Nem tudtak mindenhova elmenni, sőt későbbi gyűjtők se. Jagamas János²⁷ kinti nagy gyűjtő volt – ő tanította Kallóst is annak idején – számos helyre eljutott, de mindenhova ő sem: voltak helyek, amelyek mindig kimaradtak. Kallósnak ahhoz volt kifejezetten jó érzéke, hogy legjobb énekeseket és a legarchaikusabb anyagokat megtalálja és azokat ki is tudja „szedni” az adatközlőkből. Egyébként ő könnyebben mozgott, sokszor vissza tudott járni, nem voltak olyan határátlépési gondjai, mint nekünk.

Papp Máté:

Egy tehetséges gyűjtő különleges pszichológiai érzéssel rendelkezik? Milyen képesség kell ahhoz, hogy valaki jól tudjon gyűjteni?

Vavrincez András:

Elsősorban jó kapcsolatteremtő képesség kell hozzá. Velem például történt olyan, hogy egy néni mondta, hogy tegeződjünk össze. Én ezt megjegyeztem, és ennek következtében utána is mindig barátságos volt.

Papp Máté:

Hogyan folytatódott a kapcsolatod Kallóssal?

Vavrincez András:

1975 nyarán – amikor Miskolcon már beindult a táncház, ahol zenéltem – túl voltam az egy hónapos szakmai gyakorlatomon is a tapolcai bauxitbányában. Ezután nem volt más nyári programom, gondoltam, hogy akkor kimegyek Erdélybe. De nem tudtam senkit felhajtani, aki eljött volna velem, tehát kimentem egyedül. Gyalogszerrel jártam be egész Kalotaszeget. Ez az út akkora hatást gyakorolt rám, hogy úgy döntöttem, hogy biztosan csak ezzel akarok foglalkozni ezután. Bánffyhunyadon találkoztam a fafaragással foglalkozó Kudor családdal,²⁸ s megtudtam tőlük, hogy Kallóst nemrégiben engedték ki a börtönből. Ők javasolták, hogy keressem fel Kolozsváron, s valóban, el is mentem hozzá, addig nem is tudtam, hogy hol lakik. Nagy szeretettel fogadott, sőt összeismertetett egy zenész unokaöccsével, akivel később jó barátok lettünk. Akkor még mindig nem gyűjtöttem, még mindig részben „turista” szemmel jártam a környéket. Habár 1975 nyarán már valamelyest bekapcsolódva az eseményekbe, Magyarvistán részt vettem egy lakodalomban. Egy hétfői

²⁷ Jagamas János (1913–1997) Széchenyi díjas erdélyi zenetudós, népzene kutató.

²⁸ Bánffyhunyad jeles fafaragói: Kudor „Bandó” Ferenc, Kudor „Bandó” István, Pálffy Attila és Vincze „Jancsi” Ferenc, illetve a népi hímzésekkel foglalkozó Kudor Mária.

napon kiutaztam Magyarvistára megnézni a templomot, és az egyik udvarban láttam, hogy kipakolták a bútorokat az udvarba. Szóba elegyedtem a bútorfestő asszonyokkal és kiderült, hogy hétvégén lakodalom lesz itt. Pénteken mentem vissza és következő hétfő reggelig ott voltam. Már én is muzsikáltam egy kicsit, a pesti Bartókos srácok²⁹ is akartak táncolni, így mi is bemutattuk tudásunkat a helyieknek. Hallgattuk a bogártelki zenekart, sőt fényképeket is készítettem a Kallóstól kapott két tekercs színes diafilmre, szóval nagy élmény volt, jó volt. Utána bármikor, amikor újra mentem ki Erdélybe, mindig megkerestem Kallóst, aki mindig nagyon segítőkész volt. Sőt 1975 novemberében, amikor Székre mentünk az egyetemi barátaimmal, akkor is fogadott minket, sőt kijött velünk többek között Mérába is.

Papp Máté:

Kik segítettek még benne, hogy mérnöki pályádat otthagyva a zenei pálya és a hivatásos népzene gyűjtés fele haladj?

Vavrincz András:

Miskolcon a táncházban volt egy nagyon jó barátom és segítőm, Lajos Árpád³⁰ néprajzos. Ő egy nagyon bohókás bácsi volt, de nagyon szeretett minket. Olyanokat csinált, hogy fogta magát és kijött az egyetemre a kollégiumba. és ott a szobában tanította nekünk az énekeket. Borsodi népdalokat tanított nekünk, amelyeket fel is vettünk tőle. Kimentünk vele terepre is, voltunk vele például Dédestapolcsányban gyűjteni. A későbbiekben próbáltam a gyűjtési területeket szélesíteni: a majdani magyar nyelvterület szinte minden vidékén jártam, egyedül Moldva maradt ki, moldvaiaktól csak Budapesten gyűjtöttem.

Papp Máté:

Erdélyi útjaid során kikkel ismerkedtél néprajzosok, gyűjtők közül?

Vavrincz András:

Nagyon óvatosan kellett közlekedni, nem lehetett bárkinek bármit mondani akkoriban, mert rengeteg besúgó volt, és mindenkit följelentettek. Nem lehetett háznál aludni, csak elsőfokú rokonoknak. Így is volt sajnos, egyetlen egyszer, hogy egy barátomat miattam büntettek meg Maroszákon. Igyekeztem mindig elkerülni ezeket a helyzeteket, csak vonattal, busszal közlekedtem és feltűnés nélkül kérdezősködve „hátról” próbáltam megközelíteni a falvakat. Elsősorban hangszeres zenét kerestem, azért is, hogy minél jobban megtanuljam, másrészt meg hogy fel legyenek gyűjtve, mert már akkor jócskán lehetett érezni, hogy ez a zenei hagyomány kihalófélben van.

Papp Máté:

Párhuzamosan felhasználtál egyéb forrásokat (hanganyag, kotta), vagy inkább organikusán sajátítottad el a muzsikálás rejtelseit?

Vavrincz András:

Jött az magától. Az általános iskolai zenetanárainak köszönhetően már tudtam zenét lejegyezni, de ők nem hangszeres lejegyzést tanítottak, hanem énekes dallamokat, ami azért kicsit más. Ennek elsajátításában legnagyobb segítőm és példaképem Martin György, európai hírű néptánckutató volt. Ő a pesti táncházakat az indulásuktól kezdve folyamatosan segítette. Mivel én Miskolcon voltam, kiestem ebből a körből, viszont édesanyám – miután

²⁹ Az 1958-ban Timár Sándor (koreográfus, 1930) által alapított Bartók Táncgyűttes a táncházmozgalom egyik legjelentősebb fóruma. Timár dr. Martin György (Erkel-díjas táncörténész, néprajzkutató, zenefolklorista, 1932–1983) segítségével a hetvenes évektől ebben a műhelyben fejlesztette ki egyedi táncoktatási módszerét.

³⁰ Lajos Árpád (1911–1976) néprajzkutató, muzeológus. 1938-tól Miskolcon tanítóképző intézeti tanár, majd 1950-től Borsod megyei művelődésügyi előadó. 1952-től a miskolci Hermann Ottó Múzeum muzeológusa, majd 1972–73-ig a Néprajzi Múzeum tudományos főmunkatársa volt. Népszokások (pl. népi játékok) és népzene kutatással egyaránt foglalkozott.

külső munkatársként sokfajta munkát végzett a Zenetudományi Intézet részére – elintézte, hogy a Tinka³¹ fogadjon. Egyszer, amikor feljöttem Budapestre, ez is 1975-ben volt, akkor elmentem hozzá egy többórás beszélgetésre. (A Dohány utcai zsinagógával szemben, a Tanács körút 20-ban lakott).³² Nagyon kedvesen fogadott és azt ajánlotta föl, hogy beugró munkaként jegyezzem le azokat a felvételeket, amiket világitáskor³³ csináltam Széken.

Papp Máté:

A lejegyzéshez kaptál valamilyen formanyomtatványt?

Vavrinecz András:

Nem, üres kottapapírokat kaptam instrukciókkal, hogy milyen adatokat kell majd feltüntetni. Meg kellett adni például egy azonosító számot, a tánc címét (darabonként külön papírra), a falu nevét, adatközlők nevét, gyűjtők nevét. Még karácsony előtt lejegyeztem a széki felvételeket, s Martin akkor azt mondta: jó, megfelelnek a lejegyzéseim. Ettől kezdve minden évben kaptam tőle valamilyen megbízást. Bejáratos lettem a Zenetudományi Intézetbe. (Az Intézetben dolgozott a nagybátyám is, de ezt a kapcsolatot nem „használtam ki”), Elsősorban saját gyűjtéseimet jegyeztem le, de kaptam Martintól is széki anyagokat. Ő akkoriban úgy gondolta, hogy a széki monográfiát össze tudja hozni, de sajnos nagyon fiatalon, 1983-ban, ötvenkét évesen meghalt. A Zenetudományi Intézet stúdiójában a felvételek technikai utómunkálataiban és az archívum kezelésében a Bartók Együttesben táncoló Pálffy Gyuszi³⁴ és az István Gimnáziumból ismert zenésztársam Németh István³⁵ dolgoztak. Pálffy filmeket is „kezelgetett”, úgyhogy sikerült kialakítanom elég korán, hogy hozzájuthassak eredeti felvételekhez.

Papp Máté:

Hogy lehetett a mérnöki munka mellett ennyi egyéb munkát kivitelezni?

Vavrinecz András:

Hát, nem tudom, valahogy kialakult, szabadidőm nem nagyon volt. Beruháztam egy riportermagnóba, meg egy szalagos magnót is vettem. Mindig figyelmeztettek, hogy véletlenül se hallgassam vissza a felvételeket, amíg át nem másolják őket, mert megrongálódhatnak a szalagok, és én igyekeztem ehhez tartani magam. Az Intézettel afféle cserebere viszony alakult ki: én is egyre több anyagot szállítottam nekik, és ők sokat adtak cserébe nekem. Közben nyilván javult lejegyzéseim minősége, és ezzel párhuzamosan a hegedűs játéktechnikám is valamennyire. A Tinka-féle lejegyzéseken kívül volt két nagyobb akció, Gulyás László³⁶ zeneszerző megbízása révén, amikor teljes partitúrát kellett leírnom. Gulyás a Magyar Állami Népi Együttes számára jegyeztetett le akadémiai anyagokat, így az ő révén hozzájutottam elég sok más vidékről származó anyaghoz is. Elég nagy meló volt.

³¹ Dr. Martin György beceneve.

³² Ma Károly körút (Kiskörút).

³³ Halottak napi szokás, amikor a széki temetőben minden sírt feldíszítenek a hozzátartozók, gyertyákat gyújtanak halottjaik emlékére.

³⁴ Pálffy György (1950) etnográfus Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet Népzene- és Néptánckutató Osztályának tudományos főmunkatársa

³⁵ Németh István, (1951) népzene gyűjtő, hangtechnikus, szerkesztő. A Magyar Tudományos Akadémia BTK Zenetudományi Intézetének nyugalmazott munkatársa.

³⁶ Gulyás László (1932–1993) zeneszerző, a Magyar Állami Népi Együttes zenekarának alapító vezetője.

Papp Máté:

Amúgy sem lehetett könnyű, hiszen semmilyen zenelejegyző program nem létezett még akkor.

Vavrincez András:

A nyolcvanas évek közepén vagyunk, egyáltalán nem volt számítógép még: csak ceruza, magnó és kottapapír állt rendelkezésünkre.

Papp Máté:

Ezek a lejegyzéseid megjelentek valahol?

Vavrincez András:

Nem tudom, ennek nem néztem utána, valószínűleg bekerültek az ottani (Állami Népi Együttes és a Zenetudományi Intézet) archívumába. Saját gyűjtéseimet is mindig odaadtam a Zenetudományi Intézet Archívumába, hogy biztosan megmaradjanak.

Papp Máté:

Tehát lejegyzés és gyűjtés volt elsősorban a feladatod.

Vavrincez András:

Igen, de a Martin György egy idő után elkezdte mondogatni, hogy ez mind szép és jó, de előbb-utóbb valamilyen tanulmányt is kéne írni, és a többiek, a pesti táncház-zenészek java (Halmos Béla, Sebő Ferenc, Virágvölgyi Márti, Jánosi András, Sipos Mihály és Sipos János) is csináltak már ilyeneket. Nekem is javasolt témát. Először ilyen primitív kis dolgozatokat csináltam, aztán idővel ez lassan kifejlődött, változott. Nemcsak Martin segített ebben, hanem a népzene tudós Halmos Pista³⁷ bácsi is.

Papp Máté:

Milyen tanulmányok születtek végül? Mi volt a legelső tudományos publikációd?

Vavrincez András:

A legelső egy geryeszegi primás életpályájáról, zenetanulásáról, játéktípusáról illetve hagyományos repertoárjáról szólt. A szöveges tanulmányhoz kottalejegyzéseket is csatoltam. Később tánczenei folyamat szerkezeti elemzésére is vállalkoztam. Aztán végül is, 1982-ben találtam meg azt a primást, [Horváth Eleket] akihez a mai napig folyamatosan visszajárok. A marosszéki Vajdaszentiványban lakik, még él hála istennek, nagyon szépen muzsikál. Róla is elkezdtem tanulmányokat írni, több ilyen szöveg meg is jelent.³⁸ Írtam még a *Népzenei Füzetek – Hangszeres népzenei példatár – Népzenei füzetekbe* is.³⁹ Ebben a sorozatban most, 2019-ben fog egy újabb kötet megjelenni Horváth Elek dallamaival. Ezekon kívül a nyolcvanas évek végétől kezdve hanglemezek, aztán cédékek szerkesztésében, közreadásában, lektorálásában is részt vettem,⁴⁰ ezen belül eredeti anyagok publikálásában is. Mindezt folyamatos aktív zenekari tevékenység, muzsikálás mellett.

³⁷ Halmos István (1929–2016) irodalomtudós, népzene kutató. 1960-ban szerzett irodalomtudományi kandidátust. 1962-től az MTA Népzene kutató Csoportjának és a Zenetudományi Intézet főmunkatársa.

³⁸ Vö Vavrincez András, *Egy Felső-Maros menti primás, Horváth Elek*, in: Virágvölgyi Márta–Pávai István (szerk.): *A magyar népi tánczene. Jelenlévő múlt*, Planétás Kiadó, Budapest, 2000, 302–350.

³⁹ Vö. *Népzenei Füzetek – Hangszeres népzenei példatár*, sorozatszerkesztő: Eredics Gábor, Magyar Művelődési Intézet.

⁴⁰ Vavrincez András több mint ötven lemezen működött közre, saját népzene gyűjtői anyagainak megjelent lemezszáma is harminc fölé rúg.

Papp Máté:

A mérnöki munkát mikor tudtad végleg abbahagyni? Gondolom, összefüggött a Budapestre való visszatelepüléssel.

Vavrincz András:

Igen, az akkoriban volt. Miután ledolgoztam a három évet bányamérnöként a Cement- és Mészművek Hejőcsabai Gyárában, felkerültem Budapestre a Vasas Művészegyüttes Tánckara mellett működő népi zenekarhoz zenekarvezetőnek. Ezzel a bányamérnöki pályafutásom véget ért, ettől kezdve zenészként próbáltam megélni.

Papp Máté:

Miskolcra Budapestre pontosan hogyan, mikor, miért kerültél vissza?

Vavrincz András:

1978-ban az egész néptáncvilág egy kicsit megváltozott. Megalakult az ötödik hivatásos táncegyüttes, a Népszínház Táncegyüttes. Györgyfalvai Katalint⁴¹ kérték föl, hogy vezesse, aki akkor a budapesti Vasas Táncegyüttes vezetője volt. Magával vitte a táncosait is, és akkor vezető nélkül maradt a Vasas, illetve még egy ideig a Hidas Gyuri⁴² volt a művészeti vezető, de ő nem vált be. Akkor keresték meg a Hubát a pesti Vasas táncosai, hogy vállalja el a Vasas vezetését. El is vállalta, és egy évig párhuzamosan csinálta a budapesti Vasas és a miskolci Vasas Együttes vezetését. Hamar kiderült, hogy ezt hosszú távon nem fogja tudni csinálni, elég zizi időszaka volt ez neki, és akkor kért meg, hogy menjek fel Pestre, és vállaljam el a Vasas zenekar vezetését. Éppen nősülés előtt álltam, úgyhogy egyszerre jött a munka-, a lakóhely- és a családi állapot váltása 1980 augusztusában-szeptemberében. Attól kezdve zenészállásba kerülve teljes mértékben zenével foglalkozhattam.

Papp Máté:

Erre az időszakra – nyolcvanas évek eleje – hogyan emlékszel vissza?

Vavrincz András:

Viharos volt. Sok minden történt akkor velem. Kemény időszak volt, a házasságkötés utáni évben megszületett az első lányom. Továbbá akkor kezdtem el az egri Tanárképző Főiskolán az ének-zene-népművelés szakot, amit nagyon nehezen tudtam csinálni.

Papp Máté:

Erre miért volt szükség?

Vavrincz András:

Azért, hogy legyen valamilyen zenei papírom is.

Papp Máté:

Gondolom, levelezőn csináltad.

Vavrincz András:

Persze, levelezőn. Volt egy jó kis csapat, akikkel lejárogattunk Egerbe, péntekenként délben és szombaton este jöttünk vissza. Az első évet még meg tudtam csinálni, aztán a második évet már sajnos nem, mert annyi fellépése volt a Vasasnak, hogy nem tudtam eljárni

⁴¹ Györgyfalvai Katalin (Budapest, 1937–2012) Erkel Ferenc-díjas táncművész, néptánc-koreográfus, pedagógus. Györgyfalvai a Vasas „Műhelyben” érlelte alkotóművészetét (*Káin és Abel*, *Ostinato*, *Rondo*, *Montázs*, *Aszinkron*), mely az 1979-ben megalakult Népszínház Táncegyüttesének élén teljesedett ki. Forrás: <http://tancelet.hu/hirek/3019-elhunyt-gyorgyfalvai-katalin> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

⁴² Hidas György a táncművészet kiemelkedő alakja.

a konzultációkra. Jóval később, csak 1996-ban folytattam Nyíregyházán a zenei tanulmányaimat, de ott úgy, hogy már a népzene-ének-zenei tanári szakra jártam.

Papp Máté:

Említetted, hogy a nyolcvanas évek elejére a táncházmozgalomban egy változási folyamat, irányváltás zajlott. Mit értettél ezen pontosan?

Vavrincz András:

A táncházmozgalom hatására a táncegyüttesekben egyre több helyen alkalmaztak a régi tanári gárda vagy a cigányzenekarok helyett fiatal tánc házas zenészeket. Nyilván azért, mert a színpadi táncműveket is igyekeztek egyre inkább a hiteles, eredeti néptáncanyagnak megfelelően megkoreografálni, szóval a művészkedés helyett az eredetiség szempontja került előtérbe, ami gyakorlatilag felszívta az összes zenészt, aki korábban népzenevel-táncsal kezdett foglalkozni. Olyannyira, hogy a kilencvenes évek elejére más alig maradt „rég típusú” zenekar.

Papp Máté:

Mondhatjuk, hogy a táncházmozgalom a tömegkultúra irányába mozdult el?

Vavrincz András:

Igen, de az több hullámban zajlott, már a hetvenes évek óta, folyamatosan. A hetvenes években egyedülként Sebőék kezdték el, aztán két éven belül csatlakozott hozzájuk a Muzsikás, a Virágvölgyi, a Regős Együttes és a Vízöntő Együttes. Mondhatni, a kezdetekben négy-öt ilyen zenekar volt.

Papp Máté:

Az alulról, önkéntesen szerveződő mozgalom kezdeti lelkesedésének hőskorszaka után, mintha az intézményesülés felé haladtatok volna.

Vavrincz András:

Annyira nem. Intézményesülés annyi volt, hogy szerveződött egy ideiglenes tánc házvezetői és tánc házzenész tanfolyam az 1976-78-ig terjedő időszakban, amikor a legjobb tanároktól – akik egyébként nem sokan voltak – lehetett tanulni. A táncosokat Tímár Sándor,⁴³ a zenészeket pedig Sebő Ferenc, Halmos Béla, Sipos Misi⁴⁴ – a Sebő és a Muzsikás zenekar tagjaiból verbuválódott csapat tanította. Aki abban az időben érdeklődött a népzene-néptánc iránt, az mind ott volt. Durván hatvanvalahány zenész és körülbelül nyolcvan táncos végezte el ezt a tanfolyamot. A végén kaptunk működési engedélyt, tehát attól kezdve már úgy mond „legálisan” muzsikálhattunk tánc házakban.

Papp Máté:

Helyileg hol volt ez a tanfolyam?

Vavrincz András:

Budapesten, több helyszínen, először Zuglóban tudtak helyet bérelni a Varga Gyula András Parkban, aztán a Marczibányi téri Művelődési Házban, aztán a GANZ-Mávag Művelődési Házban. Emellett mind a két nyáron volt még Székesfehérváron nyári tábor is, ami egy egyhetes intenzív tanfolyam volt. Itt is kaptunk sok eredeti felvételt. Volt egy ilyen „szolgáltatás”, hogyha vittél magnószalagot és megmondtad, hogy mit szeretnél, azt rámásolták, és kottákat is kaptunk... Az egészet vizsga zárta.

⁴³ Tímár Sándor (1930) Kossuth-díjas koreográfus, táncpedagógus; a Csillagszemű Gyermektáncgyüttes alapítója.

⁴⁴ Sipos Mihály (1948) Kossuth- és Liszt Ferens díjas népzeneész, a Muzsikás Együttes tagja.

Papp Máté:

Emlékszem, hogy a kilencvenes évek közepén, amikor – elkapva a mozgalom utolsó, talán némileg lanyhuló lendületét – jártam néptáncolni a Budai Vigadóba, akkor is volt még ilyen „szolgáltatás”. Szerintem lehet, hogy pont téled kaptunk kazettákat, és ennek köszönhetően tudtunk gyakorolni népdalokat otthon. Hogyan alakult a táncházmozgalom sorsa a nyolcvanas, majd a kilencvenes években?

Vavrinecz András:

Beindultak a további vidéki tanfolyamok, de azokat nem a Népművelési Intézet szervezte már. Ezekben a tanfolyamokon Halmos Béla, Virágvölgyi Márti⁴⁵ tanított, a Téka Együttes közreműködésével. Ebben az időszakban kezdődtek el a nyári népzenei táborok is. Aztán a kilencvenes évektől kezdve már mindenütt voltak ilyenek, akkor lett valójában tömeges ez az egész. Szoros kapcsolatban volt ez a mozgalom a kézműves területtel is, tehát ott is voltak tanfolyamok és táborok, de hát arról beszéljen az, aki ahhoz jobban ért. Az azóta eltelt időszakban pedig már az akkori táborozók gyerekei, talán unokái járnak ilyen helyekre..

Papp Máté:

Visszakanyarodva a te életutadra, mi történt a Vasas vezetésre után? Hány évig tartott a Vasas, mi volt utána?

Vavrinecz András:

A Vasas négy évig tartott, 1980-tól 1984-ig, és utána jött a Honvéd 1984-től 1992-ig. Közben az újonnan megalakult Néptáncosok Szakmai Házában is elkezdtem dolgozni mint népzenei munkatárs.

Papp Máté:

Amikor a Honvédba bekerültél, akkor eleve megvolt egy zenész társaság, vagy te válogattad ki, hogy kiket viszel?

Vavrinecz András:

Nem, akkor új zenekarként indultunk. Előttünk volt a Hegedős Együttes a Honvédban, de a tagokat elküldték, mert nem volt megfelelő a viselkedésük.

Papp Máté:

Mit jelent ez, mesélnél erről egy kicsit?

Vavrinecz András:

Hát, nem akarok róluk rosszat mondani, de akik elsősorban oda kerültek, az Aquincum Táncegyüttes zenekarának tagjaiból, sorkatonák – nem igazán szerepeltek jól. Egy hosszú folyamatot képzelj el, az igazság, hogy a Novák Tatával⁴⁶ nem igazán jöttek ki jól, és kenyértörés lett a vége, 1984 tavaszán már megmondták nekik, hogy el fogják őket küldeni, mert nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Nekem már május 1-jén be kellett lépni, mert a primás gyerekekkel különösen nagy gondok voltak, de akkor még augusztus 1-jéig a régi tagokkal zenéltem, addig szólt a szerződés. Akkoriban a hivatásos zenekarok mindig egy évre szóló szerződést kaptak, és ha elküldték őket, akkor szó nélkül el kellett menni, nem volt pereskedés vagy fellebbezés a döntés ellen. Augusztustól jött az új társaság, köztük Németh Géza,⁴⁷ aztán Dóczy András, a másik hegedűs, Kürtösi Zsolt a bőgős. Hollókői Lajost zenekarvezetőként megörököltük az előző társaságtól.

⁴⁵ Virágvölgyi Márta népzeneész, az Óbudai Népzene Iskola hegedűtanára, a Hangszeres Népzenei Példatár sorozat szerkesztője

⁴⁶ Novák Ferenc (1931) rendező, koreográfus, rendező-koreográfus.

⁴⁷ Németh Géza (1958–1988) zenész, tanár, a Hegedős együttes tagja.

Papp Máté:

Hogy nézett ki a zenekar programja? Napi szintű próbák, hétvégén fellépések?

Vavrincz András:

Igen, de a fellépések nem mindig hétvégére estek, hét közben is voltak.

Papp Máté:

A programszervezést a zenekar vezetőjének kellett csinálni?

Vavrincz András:

Nem, az a Honvéd Művészegyüttes hivatásos programszervezőinek feladata volt, akik nemcsak laktanyákba, hanem más rendezvényekre is szerveztek koncerteket. Ha nekünk pluszban bejött valami, akkor velük mindig egyeztetni kellett, hogy ne legyen ütközés. Akkoriban még nem is nagyon voltak más jellegű, külsős fellépések, csak később, amikor kezdtek megismerni minket.

Papp Máté:

Úgy tudom, nemcsak országon belül, hanem külföldön is voltak koncertek.

Vavrincz András:

Ahogy beléptünk, már szeptemberben⁴⁸ volt egy romániai utunk, amit a Honvéd Művészegyüttes kifejezetten szeretett volna, feltétlenül kérték, hogy menjünk. Nagyváradon kezdtünk, ott lement két műsorunk, azt eljött megnézni Kallós Zoltán is. Onnan repülővel elvittek a tengerpartra Constancába, és ott a környéken volt még négy fellépés. Az utolsó koncert elég viharosra sikeredett, mert a társaság fele akkorra már hasmenést kapott valami kajától, szóval eléggé izgalmas volt, hogy közben valakinek ki kellett rohannia a vécé irányába... Aztán ugyanazon az őszön mentünk még Lengyelországba, repülővel meg busszal. Megjegyzem, hogy nagyon jó körülmények voltak, mindig szállodában voltunk elszállásolva, rendes ellátást kaptunk, általában színháztermekben léptünk fel... Hogy utána, a későbbi években mi volt, bevallom őszintén, arra nem emlékszem, mert nekem az egy annyira sűrű időszak volt, hogy még naplót se írtam, nem jegyeztem fel a fellépéseket. Voltunk például Észak-Koreában, az nagyon emlékezetes volt. Jártunk az NDK-ban, aztán voltunk Kínában, s például Olaszországban, de nem emlékszem pontosan.

Papp Máté:

A repertoárt hogyan alakítottátok ki?

Vavrincz András:

Együtt. Egyrészt a tánckari műsorokat mi kísértük, a cigányzenekarral, a Szalai Anti⁴⁹ zenekarával, ők csak néha kísérték a tánckart és csak a régebbi számokkal, mert újabbakat mi játszottuk. Kellott, hogy legyen saját koncertműsorunk, ott zajlottak a viták, hogy milyen számokat és hogyan játsszunk. Két énekes szólistát állandóan kísértünk, a Balogh Marcit⁵⁰ és a Szvorák Katit⁵¹. Velük csináltunk külön műsorokat, és ezen kívül voltak külsős fellépések is: táncegyüttesek, önálló koncertek... Nagyon sok nem, mert a Honvéd tényleg sok elfoglaltságot jelentett. A legnagyobb sikerünk ebben a korai időszakban a *Tündérkert* című műsor bemutatója volt, amivel nagyon sokat dolgoztunk. Ha jól emlékszem, 1986-ban mutattuk be a Pesti Vigadóban, nagy felhajtás, csinnadratta közepette.

⁴⁸ 1984. szeptember.

⁴⁹ Szalai Antal (1947) hegedűművész, primás, a Honvéd Művészegyüttes Népi Zenekarának egykori vezetője.

⁵⁰ Balogh Márton (1946 –2010) népdalénekes, néptáncos, a Honvéd Együttes, az Állami Népi Együttes szólistája.

⁵¹ Szvorák Katalin (1958) Kossuth-díjas és Liszt Ferenc-díjas népdalénekes, előadóművész.

Papp Máté:

Mit értesz pontosan a siker alatt?

Vavrinecz András:

Közönségsikert is, de elsősorban a szakma elismerést. A hivatásos együtteseket a kritikusok állandóan kritizálták, és mindenki kapott eleget. A Honvédnak ilyen civilek előtti fellépése nagyon ritka volt még ekkoriban, szóval mi még nem részesültünk eddig kritikában. Novák Tata érdeme, hogy ebbe az irányba is tudott nyitni és egyre inkább ismertté vált az együttes, és a *Tündérbert*-műsor is ilyen nagy és pozitív publicitást kapott.

Papp Máté:

Ebben az időszakban Kallós mennyire követte a pályád, hogyan maradtatok kapcsolatban?

Vavrinecz András:

Végig követte, figyelte a pályámat. A 2000-es években hívott minket Válaszútra a nyári táborokba muzsikálni, körülbelül hét-nyolc alkalommal.

Papp Máté:

A nyári táborokat mikor kezdte el?

Vavrinecz András:

Először Kalotaszentkirályon kezdték 1991-ben, ha jól emlékszem, aztán 1993-ban Visában volt az első mezősegi tábor, utána jött Válaszút 1994-től. Válaszút esetében, tudjuk, Kallós családi birtokáról van szó, amit nagyon nehezen szerzett vissza. Fokozatosan teremtették meg a lehetőségeket, hogy lehessen ott sátorozni, legyen mosdó, vécé, konyha etc. Mostanra elég szép lett, igaz kaptak is hozzá elég sok támogatást.

Papp Máté:

Térjünk vissza a Honvédre, meddig vezetted és mi történt veled utána?

Vavrinecz András:

Az utolsó években viszonylag keveset használtak minket, és az utolsó évben, 1992 januárjában volt egy szerencsétlen külföldi zenélés, ami balul sikerült, és haza is kellett onnan jönnünk. Ezt követően egy disznóölés alkalmával egy „kicsit” kiosztottam az igazgatót is, meg a Tatát is, és elküldtek emiatt, vagyis megvárták, amíg lejár a szerződése, végül közös megegyezéssel megváltunk egymástól.

Papp Máté:

Mi volt a konfliktus tárgya pontosan? Mit kifogásoltál?

Vavrinecz András:

Az alapvető baj az volt, hogy minket nem nagyon használtak már, mert akkor már gépzenés műsorok készültek, ezen kívül voltak más kínos dolgok is, például volt egy konkrét szituáció, amikor a táncosokat külső érdekek kiszolgálására használták fel, nem az együttes érdekében. De megmondom őszintén, hogy bennem a távozás gondolata már régóta, körülbelül egy éve érlelődött. Novák Tata kiváló érzéssel rátapintott, hogy ez nemcsak az én véleményem, hanem az egész zenekaré, viszont a balhét én vittem el, a többiek maradtak, féltették az állásukat. Az is benne volt valamelyest, hogy engem akkor már jobban kezdett érdekelni a kutatás, illetve a tanítás.

Papp Máté:

Máskülönben gondolom fizikailag is elég kimerítő lehetett az aktív zenélés, folyamatos úton levés.

Vavrincz András:

Igen, mert megakadályozza, hogy az ember normális keretek között éljen.

Papp Máté:

1992-ben kerültél a Szakmai Házba (ma Hagyományok Háza) főállású népzenei munkatársként.

Vavrincz András:

Igen, 1992-től vagyok itt, és nekik köszönhetem, hogy el tudtam végezni a Nyíregyházi Főiskolát is, ami pont 1992-ben indított népzene-tanári képzést, de az első csapatba nem kerültem be, mert későn jelentkeztem.

Papp Máté:

Beszámították az egri egy évedet a képzésbe?

Vavrincz András:

Nem, nem ismerték el, teljesen újra kellett kezdeni. Mivel az első csapatba nem kerültem be, csak négy évvel később, 1996-tól jártam oda. Négy évet kellett járni, de nem baj, mert megismertük a nappalisokat is, sokat „buliztunk” is. Egy idő után én lettem az óvóbácsi a csoportban, én intéztem el, ha kellett valami, de végül is mindenkinek sikerült befejezni a képzést, sikeresen vettük az akadályokat. A vége már eléggé terhes volt, tekintve, hogy nálam sokkal fiatalabb és tapasztalatlanabb tanárok próbáltak engem vizsgáztatni.

Papp Máté:

Nem lehetett könnyű dolguk. Azonkívül, hogy meglett a papírformája is annak, hogy zenével foglalkozol, taníthatsz, volt valami haszna a képzésnek?

Vavrincz András:

Valamennyi volt, de nem túl sok. Talán zeneelméletből tudtak újakat mondani. Megmondom őszintén, hogy én egyetlen tárgyat élveztem, a pszichológiát. Nagyon jó tanárunk volt, és habár soha nem tanultam semmit a vizsgára, értékeltük egymást.

Papp Máté:

Mi volt a helyzet a szak módszertani tárgyakkal?

Vavrincz András:

Hát az izgalmas volt, mert a végén kellett egy vizsgatanítást csinálni, mi választottuk ki, hogy hol. Én Angyalföldön csináltam, a Kék Iskolában, a Pannónia utcában. Az igazgató Tarjáni András, egy nagyon nyitott szemléletű ember volt. Meg ott tanított a Zsákai Győző, akit már korábbról ismertem, és csoporttársak is voltunk.

Papp Máté:

1992-től mi volt a feladatod, munkaköröd, mellette mivel foglalkoztál?

Vavrincz András:

Ekkor kerültem a Magyar Művelődési Intézetbe, a Néptáncosok Szakmai Házába népzenei munkatársként. De már 1981-től kezdve dolgoztam itt mint külsős munkatárs. Mindenféle adatszolgáltatás volt a feladat. Tehát egyrészt mindenkit elláttam tanácsokkal, információval, felvételekkel, másrészt én is kérdezgettem mindenkit, aki idejött. Akkor még

elég sokat gyűjtöttünk. Volt egy időszak, körülbelül a kilencvenes évek második feléig, amikor elég sűrűn jártak ide Erdélyből zenészek és táncosok. Ugye addig nem nagyon jöhettek, és akkor azokon a felvételeken, amiket készítettünk, azokon mindig ott voltam és irányítottam is, meg kérdezgettem őket. Volt egy időszak, majdnem ezzel párhuzamosan, amikor a Halmos Béla is idekerült az Intézetbe, és akkor egyrésztől egész jól megcsinálta a táncházarchívumot, abba is bele kellett dolgozgatnom, másrészt alapított egy hangszeres népzene kutató csoportot is, mert akkoriban a Zenetudományi Intézetben gyakorlatilag nem volt hangszeres népzene kutatás. Ennek következtében éveken keresztül eljártunk csak hangszeres népzene t gyűjteni Erdélybe is meg kis-Magyarországra is, meg Felvidékre is.

Papp Máté:

Volt olyan az utakból, ami különlegesen emlékezetes volt?

Vavrincz András:

Mindegyik.

Papp Máté:

De mégis, volt olyan, ami nagyon kiemelkedő volt valamilyen szempontból? Például a talált anyag minősége szempontjából?

Vavrincz András:

Voltunk például a Kolozsvár melletti Kolozson, nagyon híres zenészközpont, ahova valamilyen okból még a Kallós se jutott el. Ott még élt egy idős primás, azt jól megmuzsikáltattuk, sőt a vége felé már én kontráztam neki, mert a fiának el kellett mennie valahová. Aztán amikor voltunk Szilágyságban először, akkor két nagyon jó primást találtunk, zenekaros felvételt is készítettünk. Nagyon emlékezetes volt Felvidéken, Rimaszombaton az alsókálosai primás a Molnár Laci bácsi, akihez sokszor visszajártunk. Egy ilyen vékony kis alacsony bácsi volt, majd elfújta szél, de nagyon jó zenész volt, nagyon sokat tudtunk tőle gyűjteni. Meg azt is mondhatnám, hogy főleg ezektől az idősebb zenészekről, nemcsak a szakmát, a zenei tudást, hanem emberséget is lehetett tanulni. Volt még Somogyban is egy nagyon emlékezetes eset. Nagy fájdalom volt az egész táncmuzsika mozgalomnak, hogy Somogyból egyáltalán nem volt olyan zenekari gyűjtés, amiből lehetett volna tanulni. Teljes zenekart mi sem leltünk, de találtunk egy 1910-ben született régi vágású primást, akit sikerült még vagy nyolc alkalommal felkeresni és gyűjteni tőle. Ő még a régi hagyományos somogyi hangszeres stílusban játszott.

Papp Máté:

Hogyan sikerült megtalálni Somogy utolsó primás „mohikánját”?

Vavrincz András:

Az elég vicces volt. Egész nap jártuk a falvakat, és csak olyanokat találtunk, akik a Balaton partjára jártak muzsikálni vendéglőbe akkoriban. Mondtam a Mártinak,⁵² hogy figyelj, tíz évvel korábban, amikor voltam Csurgón dudatáborban, akkor hallottam róla, hogy van itt valaki még, aki tud régi stílusban játszani. Elmentünk Kaposszerdahelyre, és bementünk a kocsmába. Esélytelennek tűnt a dolog, mert ráadásul egy fiatal lány volt a csapos, nem volt valószínű, hogy az időseket ismerni fogja. Tele volt a kocsmában egyébként, ott kártyáztak az asztaloknál már délután ötkor az emberek. Mondom magamban, hogy csak megkérdezem, még ha fiatal is a lány, akkor is, a biztonság kedvéért, hátha tud róla, hogy van-e egy öreg primás a faluban. Erre mondja nekem, hogy de, igen, ismeri, ott ül a fia a kártyázók között. Odamentem, láttam, hogy a primás fia egy vékony, kb. húszas dioptriás, szódásüveg-szemüveges férfi, aki nem is tűnt teljesen százasnak. Mondtam neki, hogy mit

⁵² Virágvölgyi Márta

szeretnék. Erre ő azt válaszolta, hogy jól van, de előbb ők befejezik a partit, mi megisszuk a sört, és akkor elmegyünk az apjához. Képzeld el, ezután beültünk a kocsiba, áthajtottunk a falun, átmegyünk a focipályán, aztán a cigánysoron. Egy elég romos, vakolatlan háznál álltunk meg, még a téglák úgy ahogy össze voltak benne rakva, de bent se volt túlzottan berendezve. Mindössze egy ágybetét fakockákra ráakva a betonpadlón, aztán párna, paplan és egy ilyen stüzi-vadász kalapban trónolt a tetején a bácsi, és olvasta a *Somogyi Hírlapot*. Hát, ő volt Somogy utolsó primása...